

Memorii...

Inspirația – o narcoză

Descoperisem că, dacă sunt „inspirat”, pot scrie cu aceeași ușurință – deși nu cu aceeași viteză – cu care, câțiva ani înainte, urmăream pe ecranul meu interior aventurile armatei secrete. De multe ori până atunci încercasem să scriu, dar, după câteva pagini, mă simțeam deodată fără chef, reciteam consternat, umilit, ultimele rânduri și rupeam cu furie foile din caiet, le mototoleam, le zvârleam în foc. Acum mi se părea că aflasem secretul: că nu puteam scrie bine decât dacă eram „inspirat”. Și știam ce înseamnă asta: era un fel de narcoză plăcută pe care o simțeam cum pătrunde în toată ființa mea, până ce rămâneam cu privirile pironite asupra unui obiect sau a unui punct din peretele din față, clipe sau minute fără număr, dar care treceau fără să le simt durata; simțeam doar cum mă strămut într-un alt spațiu, undeva aproape de mine, chiar în fața mea, spațiul în care se desfășurau întâmplările pe care aveam să le povestesc. Știam acum, din experiență, că nu trebuie să încep a scrie decât după ce reveria aceasta atinge o intensitate și o beatitudine anevoie de suportat. Atunci îmi înmuiam adânc penița, încercând-o cu cerneală, și mă apucam de scris.

Uneori, încântarea aceea nefirească se adâncea cu cât înaintam în scris. De cele mai multe ori însă, „inspirația” dura un ceas-două, apoi tânjea, suferea cine știe ce transformări neînțelese, până ce dispărea

cu totul, lăsându-mă frustrat și mohorât. Nu o puteam regăsi decât a doua zi sau câteva zile pe urmă, când reciteam anumite rânduri care știam că-mi plac, de a căror perfecțiune nu mă îndoiam.

În primăvara aceea, am început să scriu cu regularitate o seamă de povestiri. Îmi aduc vag aminte de subiectele lor. Știu doar că erau, aproape toate, povestiri fantastice. Una din ele începea cam așa: „Azi m-am întâlnit cu Dumnezeu pe drum. Voia să-și facă o nuia. A rupt o ramură și m-a întrebat: «Nu cumva ai un briceag?»...” Dar nu mai știu ce s-a întâmplat după aceea. Personajul altei povestiri era un modest funcționar într-un mic oraș de provincie. Incult, aproape agramat. Într-o zi, simte nevoia de a scrie și scrie, una după alta, câteva cărți. Apoi duce manuscrisele profesorului de literatură de la liceul din localitate. Profesorul le răsfoiește, citește ici-acolo câte un paragraf,

Autoportret, Marc Chagall

apoi îl întreabă: „De ce ți-a venit să copiezi tot opere celebre – *Viața la țară* de Duiliu Zamfirescu, *Madame Bovary*, *Sonata «Kreutzer»?*”. Tânărul jură că habar n-avea de aceste cărți, că lui nu-i place să citească literatură, că a scris toate aceste caiete fără să înțeleagă ce se întâmplă cu el. Profesorul pare sceptic. Îl sfătuiește să mai încerce și altceva; bunăoară, o piesă de teatru. După câteva săptămâni, omul se întoarce cu încă două manuscrise. Erau *Bărbierul din Sevilla* și *Apus de soare*.

Visam să pot scrie ca Iorga

În toamna aceea, a anului 1924, începând clasa a VIII-a, mă simțeam deja student. Câțiva dintre prietenii mei – Haig Acterian, Petre Viforeanu, Vojen – dăduseră examenul de clasa a VIII-a în timpul verii și erau acum înscriși la Universitate. Îmi povesteau despre cursurile lui Nicolae Iorga și Vasile Pârvan și erau entuziasmați de prelegerile unui tânăr profesor de logică și metafizică, Nae Ionescu, de numele căruia auzeam atunci pentru întâia dată. Eram hotărât să studiez filozofia și filologia clasică și începeam să mă pregătesc citind tot mai multă filozofie.

Continuam însă să scriu și să public pe unde puteam. Nu mai colaboram la „Ziarul științelor populare”, dar îmi apăreau articole în „Orizontul”, „Foaia tinerimii”, „Universul literar”, „Lumea”. Scriam mai ales articole de istoria religiilor, orientalistice și alchimie. Arareori colaborarea îmi era retribuită.

Într-o zi, m-am prezentat lui Emil Cerbu, redactorul-șef al „Orizontului”, să văd dacă n-aș putea câștiga ceva bani prin traduceri. Emil Cerbu – care-mi publicase multe articole și traduceri, gratis, și se convinsese că știu să scriu – mi-a propus să traduc din tot felul de magazine germane, franceze și italiene articole scurte pentru „Orizontul” și „Oglinda lumii”. Pentru 100 de pagini de manuscris, îmi oferea 1000 de lei. Nu era mult, dar tot îmi puteam cumpăra 10-15 cărți cu banii aceia, și am acceptat. O dată pe lună, mă prezentam cu manuscrisul. Em. Cerbu citea titlurile articolelor, număra cu atenție foile și semna un bon cu care, prezentându-mă la casă, primeam 1000 de lei. Îmi amintesc că a făcut o dată o remarcă răutăcioasă că scriu prea lăbărtat, cu prea puține rânduri pe pagină. Am roșit până la urechi și mi-am făgăduit să mă răzbun. Într-adevăr, în luna următoare, i-am adus 100 de pagini scrise cât putusem mai mărunt, îndesând în ele texte care ar fi cerut aproape 200 de pagini. Dar nu cred că Em. Cerbu a înțeles că era vorba de o răzbunare.

Evident, neglijam școala și mai pe față ca în trecut. Dar pentru că publicasem în revista liceului, „Vlăstarul”, o seamă de articole erudite, pentru că, mai ales, publicasem un articol despre Nicolae Iorga care-i plăcuse marelui savant și-i impresionase pe toți profesorii, mă bucuram de un anumit prestigiu și mi se treceau cu vederea lipsurile. Banciu nu uita să-mi reamintească de câte ori nu știam să rezolv vreo problemă că, dacă nu mă hotărâsc să învăț serios, mă va lăsa corigent. Nu-l puteam crede. Mi se părea

că am acum câțiva aliați în cancelaria profesorilor. În afară de profesorii de latină și română, mai era Alexandru Claudiu, tânărul profesor de filozofie, care, aș putea spune, mă „descoperise” în urma unui extemporal. În clasa a VII-a, după câteva lecții, ne-a cerut să scriem despre importanța clasicismului greco-latin pentru educația omului modern. Când, în săptămâna următoare, a intrat în clasă cu teancul de caiete sub braț, s-a îndreptat spre catedră și a întrebat: „Cine e domnul Eliade?” M-am ridicat, îmbujorat. S-a uitat la mine lung și a zâmbit. „Bănuiam că ești dumneata, mi-a spus. Ai scris o lucrare excelentă. Dacă ai bunătatea,

George Sand,
Auguste Charpentier

rezum-o și pentru colegii dumitale.”

Evident, rezumatul meu oral a fost mult mai slab decât textul scris. Nu mă așteptam la acest extemporal și n-am știut cum să-mi organizez expunerea. Unul din colegi mi-a spus la sfârșitul orei: „Păi cam așa am scris și eu. Pe mine de ce nu m-a lădat?...”

Adesea, îl întovărășeam pe Claudiu spre casă. Mi-a spus o dată că a ghicit de cum m-a văzut că am o inteligență deosebită. După conformația frunții, a precizat. Era prieten și mare admirator al lui H. Sanielevici, și simpatia lui pentru mine a crescut și mai mult când a aflat că-i citisem toate cărțile. [...]

Învățasem englezește ca să-l pot citi pe Frazer, cumpărasem tot mai multe cărți de istoria religiilor și orientalism, instalasem o nouă bibliotecă în mansardă. Cămaruța mea de lucru începuse să semene acum cu cabinetul unui erudit din alte vremuri. Adunasem peste o mie de volume și, alături de colecțiile de reviste, pe care le

țineam pe unde puteam – pe podea, pe sub pat, peste lădița cu manuscrise –, se mai aflau în odăiță insectarele, ierbarele, colecția mea de mineralogie, un rest din laborator, iar pe pereți planșe pe care copiasem hieroglife și basoreliefuli egiptene. Curând, a trebuit să scot patul și să-l strămut în odăița alăturată, iar în anii studenției am început să instalez rafturi și acolo. Când, prin 1927, Nae Ionescu a venit o dată să mă vadă, a rămas fascinat: „Ce odaie minunată, făcută anume ca să înveți!” a exclamat el, subliniind cuvintele „să înveți”.

„Învățam” cu o furie care creștea neconștient, dar nu învățam pentru școală. Îl descoperisem mai demult pe Iorga și-l admiram îndeosebi pentru poligrafia lui. Visam să pot scrie și eu, dacă nu multele sute de volume pe care știam că le scrisese Iorga, cel puțin o sută de volume. Unele din ele le și aveam în minte. Făcusem chiar o listă, și în capul listei se afla *Romanul adolescentului miop*, primul volum dintr-o serie compactă de romane al căror titlu general era *Dacia felix*. Romanul următor trebuia să oglindească viața de student, iar al treilea se petrecea într-o bărbierie.

Dar lista aceea cuprindea mai ales cărți de eseuri, filozofie și istoria culturii. Pentru că descoperisem de curând orfismul și teoriile lui Vittorio Macchioro, visam o carte masivă în două volume, *Originile Europei* (am îndrăznit chiar s-o anunț, mai târziu, într-un articol din „Adevărul literar”, despre Heraclit și orfism). Îmi aduc, de asemenea, aminte despre o *Educație a voinței*, de un *Manual al perfectului cititor*, de o carte despre Hasdeu, alta despre Iorga, alta despre botanica populară română... Dar știu că lista era destul de lungă și, când i-am arătat-o într-o zi lui Dinu Sighireanu, el mi-a spus: „De câte ori sfârșești de scris o carte, pui o cruce în dreptul titlului...”

Memorii. 1907-1960, Editura Humanitas, București, 1997.